

מחשבה קצרה על הדף הרב יחזקאל הרטמן

פסקת מנחות דף צו

שלחנו של אדם כמזבח

"המזבח עץ שלוש אמות וגו' וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה', פתח במזבח וסיים בשלחן, רבי יוחנן ור"א דאמרי תרוייהו, בזמן שבהמ"ק קיים מזבח מכפר על האדם, ועכשיו שאין בהמ"ק קיים שלחנו של אדם מכפר על האדם."

הבאר מים חיים (פרשת נח) מאריך לבאר ענין זה, ומקדים לבאר כיצד הקרבנות מכפרים על האדם. והביאור, שכל ענין העבירה הוא להפריד את העולם מהקב"ה. שם הוי"ה מהווה את כל העולם, החלק בשם זה ששייך לתחתונים הוא הה"א האחרונה, כאשר אדם חוטא הוא מפריד את האות ה"א משאר השם. ועל זה מובא במקובלים שהמילה "תשובה" היא "תשוב - אות ה"א" למקומה. קרבן מלשון קירוב, שמקרבים בחזרה את העולם להקב"ה. וזאת ע"י שלוקחים בהמה שהיא חיות בפני עצמה בתוך העולם (-בתוך האות ה"א), ומקריבים אותה להקב"ה. והאריך שם בדברי האריז"ל בענין זה.

כשאדם אוכל את מאכלו באופן הנכון, יש כאן פעולה של קרבן. האוכל לתאוותו והנאתו, משם שורש כל החטאים. ובזוהר (תרומה קנד, ב) איתא שאין יצה"ר מתחבר לאדם אלא מתוך אכילה ושתייה. ואם זוכה לאכול ולשתות כראוי, הרי מחבר את שלחנו לפני ה' [לרש"י הדבר נעשה ע"י שמכניס עניים לאכול על שלחנו, ולמהרש"א ע"י שאומר דברי תורה]. נמצא שאכילה כזו לוקחת דבר שהוא נפרד מהקדושה, ומחבר אותו כלפי מעלה. וזה ממש כענין הקרבן.

רבי צדוק בספר 'עט האוכל' מבאר נקודה זו בסגנונו, שכאשר אדם אוכל לשם שמים, בצירוף דברי תורה, הרי מחבר לה' את התאוות הגשמיות. אך כשאוכל להנאה עצמית, על זה אמרו באבות "כאילו אכלו מזבחי מתים", והיינו שרשעים בחייהם קרויים מתים. ולדברי הבאר מים חיים מובן ששייך לענין ע"ז (-יבחי מתים), שהוא מפריד אלוף.

המסילת ישרים, וכן רבי צדוק (במקומות אחרים) מזכירים מה שאמרו חז"ל שכל הממלא גרונו של ת"ח כמקריב נסכים, וכמביא ביכורים. ומשום שהת"ח שאוכל כראוי, כל מאכלו הוא חיבור לה'.

דף צח

בדי הארון דוחקין ובלטין

"ויאריכו הבדים, יכול לא היו נוגעין בפרוכת, ת"ל ויראו, אי ויראו יכול יהו מקרעין בפרוכת ויוצאין, ת"ל לא יראו החוצה, הא כיצד, דוחקין ובלטין בפרוכת ודומין כמין שני דדי אשה, שנא' צרור המור דודי לי בין שדי לין."

רש"י מבאר שהכוונה לפרוכת שהיתה פרוסה בבית ראשון בפתח בית הק"ק. תפקיד פרוכת הוא לצניעות בעלמא, ולא משום מחיצה, דהא אמה

ראו חיבתכם לפני המקום

"על השלחן הטהור, טהור מכלל דאיכא טמא, אלא מלמד שמגביהין אותו לעולי רגלים ומראין בו לחם ואומרין להם ראו חיבתכם לפני המקום, כדברי רבי יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי נס גדול נעשה בלחם הפנים סילוקו כסידורו שנאמר (שמואל א כא, ז) לשום לחם חם ביום הלקחו."

ויש להבין מדוע דוקא נס זה הראו לעולי רגלים. בפרי צדיק (אמור אות יא) מקשה מדוע לא הראו להם את הנר המערבי שדלק בדרך נס, שהרי אמרו עליו שזו עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל. וכן מדוע לא הצביעו על הנס של "עומדין צפופין ומשתחווין רווחים".

ומיישב רבי צדוק ע"פ יסוד שמתבאר באריכות בשפת אמת בכמה מקומות (אמור תרמ"ג, תרמ"ט, תרנ"ב), והוא שלחם הפנים מראה שכלל ישראל מביא שפע גדול לעולם. הכל תלוי בעבודתם של ישראל, והפרנסה והעשירות נשפעים דרך השולחן. ובשיעור הקודם הבאנו שכפי החום וההתלהבות של כלל ישראל בעבודה, כך מגיע השפע לעולם.

"ב חלות כנגד י"ב שבטים, שכל שבט הוא מקור שפע אחר בין לענין תורה ובין לענין פרנסה. ועל כן העבודה של הלחם היא בשבת, שממנה מקור הברכה לכל השבוע.

ומוסיף השפ"א חידוש עצום, שמה שאמרו כל מזונותיו של אדם קצובים בר"ה, היינו מה שמגיע לאדם מצד זכותו. אבל מי שמתחבר בשבת למקור השפע הקדוש של שבת, זה נקרא 'מזלא' (נוזלים מן לבנון), ושפע זה הוא חוץ מהחשבון. וזה שאמרו "חוץ מהוצאות שבת ויו"ט" (ומשמע דדבר זה יכול להיות מושפע גם לימות החול).

על כן דוקא את זה הראו לעולי רגלים, כי רוצים להראות את קדושת ישראל, שמתחברים למקור השפע ומושכים אותו לעולם.

ומוסיף רבי צדוק, שזה הפירוש שהשלחן מקבל טומאה, שמכיון שמתחבר לשורש הקדושה, שייך בו גם טומאה. ומביא מעשה על הרבי מלובלין שנתנו לו לקדש בטעות דבש במקום יין, ומשך את ידו. ושאלוהו מנין ידע שאין זה יין, והשיב שראה שאין כאן בהירות הקדושה. והסביר, שייך לעלות להפסל ע"י מגע נכרי, וכיון שיכול להגיע למקום נמוך, כך יכול לעלות למקום גבוה. וכן מצינו שכלל ישראל לרוב מעלתם, הם יכולים לקבל טומאות שונות, מה שאין כן אצל אה"ע. נמצא שגם הטומאה היא סימן ל"חיבתכם לפני המקום".

כל מעלת השולחן הוא להראות את מעלת ישראל דוקא, מה שאין כן שאר הניסים היו גילוי של מעלה, ולכן יש כאן ראו חיבתכם דייקא.

טרקסין היתה המחיצה.

ולכאור' תמוה, מה בכך שהיתה אמה טרקסין, והרי היה שם פתח, ונצרכת הפרוכת לחצוץ מול הפתח.

ובאגרות משה (ח"א קדשים סי' ב) מוכיח מדברי רש"י אלו שהיו דלתות לפתח, מלבד הפרוכת. ובוזה ביאר מה שאמרו בשבת (ל, א) בשעה שביקש שלמה להכניס ארון לבית קה"ק דבוקו **שערים** זה בוזה, ופירש רש"י שהכוונה לשערים של קה"ק. אלמא שהיו שערים בפתח קה"ק. ומבאר דזהו מה שאמרו הכתוב במלכים "ולפתח הדביר עשה דלתות" ודביר היינו קה"ק. וכן מפורש במלבי"ם.

ולפי"ז כתב האגר"מ: "והנס שהיו דוחקין ובולטין בפרוכת כשני דדי אשה, צ"ל דהיה נעשה כשפותחין הדלתות, וגם אפשר שהיו בולטין דרך הדלתות והיה נס **כפול**, זהו הנכון לעי"ד."

ויצוין למאירי (נד, א) דאין משמע כהאגר"מ, אלא שהבדים היו מגיעים ישירות לפרוכת ובולטין שם, מבלי דלתות.

ובעיקר הדבר שהבדים נראים כשני דדי אשה, מבאר הבן יהודיע (יזא שם), כי בארון היו הלוחות ששם התורה, וידוע כי עיקר לימוד התורה הוא בחלק שבע"פ שיש בו שמונה דרגין - שהם: **כשר ופסול, טהור וטמא, אסור ומוותר, חייב ופטור**, דהם ארבע וארבע, ולכן כתיב בתורה דדיה ריוון בכל עת כי דד רומז לשמונה דרגין שיש בתורה שבע"פ, ולכן היו בדי ארון בולטין ונראים כמו דדים, כי כמו שיש ח' דרגין בחלק הנגלה, כן יש ח' דרגין בחלק הנסתר, וא"כ הם שני דד.

ומוסיף עוד שע"י הדדין האם מניקה את בנה, ומהארון יוצא שפע לכל העולם. וכן בעין אליהו (שם) מבאר שהרמז מהבדים שבולטין הוא ההשפעה של החיות לכל העולם. ויש שתי הנהגות, נסית וטבעית, כי לפעמים עושה ה' נפלאות ואינו ניכר, וא"כ לפעמים נראה הנס ולפעמים אינו נראה, ולכן הבדים נראים ואינם נראים, ר"ל ההשגחה נראית לפעמים כשעושה נס ולפעמים אינה נראית.

דף צט

ההגית בו יומם ולילה

"לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה". לרשב"י, אפילו לא קרא אלא ק"ש שחרית וערבית קיים "לא ימוש".

ולחן מובאת תשובת רבי ישמעאל לבן דמא - "והגית בו יומם ולילה, צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה, ולמוד בה חכמת יוגית".

משמע שנחלקו רשב"י ורבי ישמעאל, האם יוצאים יד"ח בקריאת שמע.

וכבר הקשו האחרונים שלכאורה נראה שבברכות (לה): החליפו אותם תנאים שיטתם. שלפי רבי ישמעאל "הנהג בהם מדת דרך ארץ", ויכול לעסוק בעניני פרנסה. ולפי רשב"י "תורה מה תהא עליה", שיש לעסוק כל הזמן רק בתורה. ובפשטות הדברים סותרים למה שאמרו כאן. ועי' קרן אורה כאן ועוד.

ונביא יישוב ע"פ דברי הגר"א (שנות אליהו פאה א, א). דבמשנה (שם) איתא שתלמוד תורה הוא מהדברים שאין להם שיעור. ומבאר הגר"א דת"ת אין לה שיעור למטה, דיוצא יד"ח בק"ש שחרית וערבית. ומאידך, מי שיש בידו זמן, צריך ללמוד כל היום וכל הלילה. ומהי ההגדרה?

מבאר הגר"א, שהתורה ניתנה לאדם ללמוד בכל רגע פנוי שיש לו. ואם

הוא צריך לקיים מצוה, אין זמן זה פנוי. וכן כאשר עליו לעסוק בפרנסתו, אין זה רגע פנוי. וכן כאשר צריך לנוח וכיו"ב. אך בשאר הזמן עליו לעסוק בתורה.

נמצא שאין מחלוקת בין רבי ישמעאל לר"ש, דלעולם השיעור המינימלי למי שאין לו זמן, הוא ק"ש שחרית וערבית. ואין זה סותר למה שאמרו רבי ישמעאל לבן דמא שצריך לעסוק בתורה כל היום וכל הלילה, שכן היה לו פנאי, שכן אם יש לו זמן לעסוק בחכמה יוגנית, יש לו פנאי ללימוד התורה.

והדברים מדוייקים בדברי רש"י, שהגמ' אומרת על דברי רשב"י "ודבר זה אסור לאומרו בפני עם הארץ", ופירש"י: "שלא יאמר בק"ש סגי ולא ירגיל בניו לתלמוד תורה". ויש להקשות מדוע נקט רש"י ת"ת של בניו ולא ת"ת של העם הארץ עצמו, שלא לימוד יותר תורה? ולפי דברי הגר"א הדברים מבוארים, העם הארץ המדובר סגי ליה בק"ש משום שהוא עסוק בפרנסתו, דרק בוזה נאמרו דברי רשב"י, אז לגבי דידיה אין לו חיוב ללמוד יותר, אבל מ"מ אסור לאומרו לפנוי משום שלא ילמד את בניו תורה, שלהם אין את ההיתר הזה.

ומה שנחלקו בברכות הוא נושא אחר: מהי הצורה האידיאלית לאדם בחייו. שלפי רשב"י המצב המשובח הוא שאחרים יעשו עבורו את מלאכתו והוא יעסוק בתורה. אך לרבי ישמעאל המצב האידיאלי הוא לעסוק בדרך ארץ ובשאר הזמן בתורה. וכפי שמבאר המהר"ל (דרכ חיים ב, ב) על מה שנאמר "יפה ת"ת עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עוון", כלומר יש בכוח המלאכה לתקן את האדם. התורה משלימה את הנפש, והדרך ארץ משלימה את הגוף. שניהם יחד מביאים את האדם לתיקון ומשמע המהר"ל מבאר את המשנה כרבי ישמעאל, ד"הנהג בהם מידת דרך ארץ", הוא לכתחילה. אבל גם לרשב"י שם, אם לא זכה צריך לעסוק בפרנסתו "ואספת דגנך".

ושם מסיימת הגמרא "הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם, כרשב"י ולא עלתה בידם", ומבארים האחרונים, וכן מטו בשם הגר"ז, דהכוונה היא שרבי ישמעאל הוא הנהגה לרבים, ורשב"י ליחידיים.

נמצא שיש כאן שתי סוגיות נפרדות. הסוגיא בברכות עוסקת בשאלת המצב האידיאלי. ובסוגיין דנו בשיעור החיוב של ת"ת, וכאן אין מחלוקת, דלכולי עלמא מי שאין לו פנאי די לו בק"ש שחרית וערבית, ומי שיש לו זמן, עליו לעסוק בתורה בכל שעות הפנאי שיש בידו.

דף ק

יום טוב שני בארץ ישראל

את לחם הפנים אופים ביום שישי. ואם יש שני ימים טובים של ר"ה בימים חמישי ושישי, אופים אותו בערב ר"ה, וזו לחה"פ נאכל ל"א ימים. ומקשה רש"י דבאופן שר"ה חל ביום חמישי, יוה"כ יחול בשבת, וא"כ יאכלו את לחה"פ במוצ"ש, ונמצא שנאכל ל"ב ימים. ותיריך שבקדשים הלילה הולך אחר היום, ומוצאי שבת נחשב כמו שבת. התוס' כאן מתרצים וכן כתב רש"י בפסחים דף מ"ז, שאם יש שני ימים ר"ה, פירוש הדבר שהעדים הגיעו ביום שישי, ונמצא שקובעים את א' תשרי ביום שישי, ויוה"כ יחול ביום ראשון. ותליא במחלוקת הראשונים האם בכה"ג א' תשרי הוא היום הראשון או השני.

ורש"י בפסחים (מז, א) מוסיף משפט נוסף: "שני ימים טובים של ר"ה דוקא נקט, דבזמן לחם הפנים לא היו שני ימים טובים של גלויות". והקשה שם הצ"ח, דהרי בא"י לעולם אין שני ימים טובים של גלויות, ולמה

וביאור כוונתם מתפרש בריטב"א שהטעם שאדם צריך להביא לקב"ה את המובחר, אין זה מצד הקב"ה אלא מצד האדם, שלא יהיו מצוות בזווית עליו. וזה מה שהגמ' מעירה על הפסוק בנחמיה שמדגיש שהתודות היו גדולות, דמשמע שיש מעלה בעצם לקרבן גדול.

ובחידיושי חת"ס שם מבואר ביותר, שמצד הקב"ה כל העולם שייך לו, ואין אנו נותנים לו מאומה. על כן מצידו ית' אין משמעות לגדול או קטן. ורק שמצידו יש טענה שאדם שהוא עובד ה' עליו לתת להקב"ה ממובחר שבעדרו. וכשהעני נותן את המירב שיש בידו, הרי זה נחשב כמו עשיר שנתן את המירב שיש בידו. ועל כן אין משמעות לציון הפסוק בנחמיה שהתודות גדולות, שהרי אם יש בידו ממון לכך, הרי זהו החיוב שלו, ואין מקום להתפאר בכך.

בספר משנה שכיר (אוי"ח סי' רסג) מביא את הגמ' ביומא (ע, א) שלאחר עבודת יוה"כ כל אחד מביא ס"ת מביתו להראות חזותו לרבים, ופרש"י "שהוא תפארת בעליה שטרם להתנאות במצות ה' לקיים זה אל"י ואנוהו בריבוי ממון ובאופן נאה וגדול", וקשה על התוס' הנ"ל.

ומיישב ע"פ הספר זאת זכרון "להקדוש איש האלקים מלובלין", שאם אדם מתפלל על פרנסתו ועושה זאת לשם שמים, לא יהיה שום מקטרג על תפילה זו. ואיתא בספר חסידים (סי' קלא) שאם שואל אדם דבר שהוא שבח לבוראו כתלמוד תורה וכיו"ב, הקב"ה שומע תפילתו אף אם אין בידו מעשים טובים. ומעתה, ביוה"כ שהוא יום החתימה, כל אחד מביא ס"ת מביתו, ולא להתפאר אלא להראות להקב"ה שמהשפע שהוא נותן לעם ישראל הרי הם רוכשים ספרי תורה ועניני עבודת ה'. אין זו התפארות אלא תכסיס של תפילה. וכן מה שבסוכות מראים בני אדם את אתרוגיהם לחבריהם, אין זה ענין התפארות אלא שבחג ניזונים על המים, ומראים שמפרי הארץ אנו עובדים את ה'.

דף קב

כל העומד, ולד במעי אמו

הסוגיא עוסקת בכללא ד"כל העומד". ורב אשי לומד שבדבר שהוא מעשה כמו זריקה, אין אומרים בו "כל העומד", אלא רק בדבר התלוי בדיבור ככפדיון הקדש אומרים "כל העומד להפדות כפדו".

ודבר זה מתחבר היטב למה ששנינו בנדה (ל, ב) שעובר במעי אמו מלמדין אותו כל התורה כולה, וכשיוצא לאויר העולם, בא מלאך וסוטריו על פיו ומשכחו כל התורה. ובשם הגר"א מובא בספר מעלות התורה (ובקצרה בגר"א על משל), דלכאורה קשה מה התועלת בלימוד כזה שמשכת אחרי כן. אלא נראה ע"פ מש"כ האלשיך הקדוש על מה שאנו אומרים 'ותן חלקנו בתורתך', שכל הנשמות עמדו על הר סיני וקיבלו כל אחד חלקו בתורה. וזהו 'גיעתי ומצאתי תאמינן', מצאתי דייקא כמוצא מה שנאבד ממנו, לפי שהוא חלקו. ולפי זה אם לא היו מלמדין אותו במעי אמו, כדי שתורה זו תהיה חלקו, אך מוכרחים להשיח אותו ממנו, דאם לא כן לא היה צריך להתייעב ובטלו שכר ועונש, ולכן מלמדין אותו חלקו במעי אמו, ואחרי ששוכה, ע"י גיעתו מוצא אבידתו.

ובשם עולם (ח"א פ"ג) מוסיף דלפי היסוד הנ"ל, מובן שאין אדם לומד אלא במקום שלבו חפץ (ע"ז יט, א), לפי שזהו חלקו.

ועדיין צ"ב, שלא הסביר הגר"א מדוע אי אפשר שאדם יבוא לעולם מבלי שילמדוהו מאומה, ובחיינו יחצוב את חלקו בתורה. ויש המיישבים ואומרים שבעוה"ז החשוך א"א להתחבר לתוה"ק מבלי קניית שייכות מוקדמת.

הדגיש רש"י "בזמן לחם הפנים".

החת"ס כתב: "ילדות היתה בי והעזתי פני בהגאון ז"ל ואמרת לן אלמה לא, הרי מבואר בסוף מס' ברכות (סג, א) דכשרוב חכמי ישראל בחו"ל ולא הניחו כמותן בא"י מעברין שנים וקובעים חדשים בחו"ל, ואז שולחים שלוחים לא"י וכשלא יגיעו עושים שני ימים, וא"כ גם בא"י בשאר י"ט משכחת לה ב' ימים טובים, אלא בזמן לחם הפנים לא היה אפשר לעבר שנים בחו"ל דהמקום גורם, וקמת ועלית אל המקום כתיב ושפיר פירש"י, ונענע לי ראשו".

נמצא דלפי החת"ס עולה שהיתה תקופה שבה היו שני ימים טובים בארץ ישראל.

אבל יש מהלך נוסף בספרי החסידות, והוא שיש עניין לנהוג ב' ימים טובים של גלויות בארץ ישראל היום.

וכן הביא בספר דרכי חיים ושולם - הנהגות בעל המנחת אלעזר (תקפד): "מאוד השביח מנהג החסידים והיראים בעיה"ק ירושלים שהולכים ביו"ט שני לכבוד אסרו חג ולכבוד כלל ישראל אחיהם שבגולה, במלבושי שבת ויו"ט, וגם מונעים עצמם במלאכה בפרהסיא, הגם שע"פ דינא נפסק בפוסקים להלכה שחול הוא אצלם לענין הנחת תפילין ותפילת חול, מ"מ טוב למנוע עצמו בדברים שאין נצרך כ"כ, כיון שנראה מלשון רש"י סוכה (מב, ב) ופסחים (מו, א) שאחר חורבן בהמ"ק צריך גם בא"י להתזיק יו"ט של גלויות, ודעת הראב"ד ג"כ כשיטה זו" והוא שולח לספר זוהר חי.

וז"ל הזוהר חי להגה"ק מהרי"א מקמארנא (פנחס דף רלא). אחרי שביאר שהיום שני יו"ט של גלויות אינו רק מנהג אל תקנת חכמים "אם יסכימו חכמי א"י לעשות גם בא"י כעת שני יו"ט כמו שאנו עושים היה בזה קירוב הגאולה, ויבוא משיח ב"ב אכ"ר, ואין כאן בל תוסיף אלא תקנת חכמים מדרבנן להעלות ארוכה מאריך כתר עליון ויבוא גואל צדק בזכות יו"ט".

ובזכרונות אליהו (להגרי"א מני רב העיר חברון. ח"א מערכת יו"ד אות ו) כתב: "ושמעותי מפי זקנים שפה עיה"ק חבורן תו"ו נהגו שלא לעשות בו מלאכה, ואם לפעמים ימצא אדם שפתח תנות, הרב המו"צ היה מכריחו לנעול התנות, וע"פ עדותם גם אני הכרחתי לקצת בני אדם שפתחו התנות ביום הנ"ל לסגור, וכן אסרתי המלאכה על הנשים".

והדברים מחודשים עד למאד.

דף קא

אם מצא אחרת נאה הימנה

פרה אדומה עומדת להיפדות, מפני שאם מצא אחרת נאה הימנה, מצווה לפדותה.

בשבעות (טו, א) איתא שמוסיפים על העיר ועל העזרות על ידי שתי תודות ולחמן, והמקור הוא מהפסוק "ואעמדה שתי תודות גדולות ותהלוכות לימין מעל לחומה", ואמרינן "מאי גדולות, אילימא ממין גדול ממש, נימא פרים, אלא גדולות במינן, מי איכא חשיבותא קמי שמיא והתניא נאמר בעולת בהמה אשה ריח ניחוח, בעולת העוף אישה ריח ניחוח, במנחה אישה ריח ניחוח, מלמד שאחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לשמים, אלא גדולה שבתודה ומאי ניהו חמץ".

מבואר מדברי הגמ' שאין מעלה בהמה גדולה ומעולה. והתוס' שם מקשים מהגמ' כאן "שאם מצא נאה הימנה מצוה לפדות". ומיישבים: "מי"מ לא היה לו להתפאר בכך כיון שמצוה בזה כמו בזה אם מתכוין לשם שמים",

בי"ד לעברו, הבתולין חוזרין, ואם לאו אין הבתולין חוזרין." הוה אומר שהמציאות הגשמית משתנה בהתאם לקביעת ב"ד.

מענה נראה שאותם שיעורים שקבעו חכמים, יתכן שמעיקרא הטעם של הקביעות היתה כהריטב"א, משום 'לא פלוג'. אלא שמיד לאחר שקבעו את השיעורים הללו, הרי זו נהפכה להיות המציאות של העולם, שכן הקב"ה קובע את המציאות לפי חכמים. כשאמרו חכמים שששים ואחד עשרון אין נבללין יפה, מעתה כך נהיית המציאות באופן מדויק כחוט השערה.

דף קד

מי דרכו להביא מנחה - עני

"אמר ר' יצחק מפני מה נשתנית מנחה שנאמר בה נפש אמר הקדוש ברוך הוא מי דרכו להביא מנחה עני מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו לפני."

הפנים יפות (ויקרא ג, א) מקשה דעולת נדבה שאינה אלא פרידה אחת היא יותר זולה מאשר מנחת נדבה שטעונה שמן ולבונה, וא"כ אדרבה עני אמור להביא נדבת עוף יותר מאשר נדבת מנחה.

ומיישב דהנה כל מה שמביאים למזבח מוריד שפע לאותו מין, וכמו שאמרו בכתובות (י, ב) דמזבח מזין, ובב"ב (ט, ב) איתא דמשחרב הבית בשניה רבו פרושים שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין, אמרו וכי נאכל בשר שממנו מקריבין ע"ג המזבח ועכשיו בטל. אמר להם רבי יהושע אם כן לחם לא נאכל שכבר בטלו המנחות. והיינו שבזכות קרבנות בקר וצאן נתברכו הבקר והצאן, ובזכות המנחות נתברך הלחם.

העניינים דרכן לאכול פת כמבואר במשנה (כתובות סד:), וכל אחד מביא קרבן כפי מה שרגיל לאכול. ומתורצת הקושיא, שאף אם מנחה מסתכמת בעלות גבוהה יותר, סוף סוף דרכו של עני לאכול ממין הצומח ולא בשר ועופות, ואת הקרבן תמיד מביאים לפי המין שמשתמשים בו.

החת"ס בתורת משה (פרשת ויקרא) מיישב באופן אחר, שהעני אין לו מאומה משלו, אלא שתבואה יש בידו להשיג על ידי לקט שכחה ופאה. ובכך שנותן להקב"ה את עיקר מזונותיו, כאילו הקריב נפשו.

השפת אמת (ויקרא תרמ"ב) מבאר בדרך נפלאה, שלכאורה צ"ב מהו "כאילו הקריב נפשו", וכי אכפת לו להקב"ה אם הקרבן יקר או זול, וכל אחד צריך לתת מה שידו משגת, ומהי מעלת העני שנותן מה שבאפשרותו, יותר מהעשיר שמביא מה שבאפשרותו (ועי' בשיעור על דף קא). אלא, ש'עני' ו'עשיר' היינו בדעת. העשיר בדעת מביא קרבן מן החי, שמעלה להקב"ה את מדרגת החיות. העני בדעת מרגיש שאין בידו להעלות את המדרגה הגבוהה, אלא רק את מעלת הצומח. ומביא מדברי ה"ז שהמעטיט לשם שמים פירושו שאינו רוצה להרבות מפני שמבין שיעשה יותר בטוב ע"י המעט. והן הדברים. וכשהצונן של האדם אמיתי, כמו אותו עני שידוע את מדרגתו ועובד את ה' כפי מה שהוא, הדבר הזה חשוב לפני הקב"ה כאילו הקריב נפשו שהוא בבחינת 'מדבר' עוד יותר ממדרגת החי. שרצונו להתקרב מחשיב אותו כאילו הגיע עד למדרגה העליונה, מפני שדרכו מובילה לשם.

וממילא מיושב שמנחה אינה תלויה בממון, אלא בכך שהאדם מכיר בערכו הפחות, ומביא מה שידו משגת בדעתו עתה. והוא ביאור נפלא.

אמנם נראה שכל המהלך של העולם הוא כך, וכפי דברי המקובלים שהעולם עבר שבידה, ועלינו לתקנו. וכן אמרו במדרש בתחילת בראשית שביט המקדש היה בני וחבר ובנוי. כך המהלך תמיד - כדי להגיע לדבר צריך לייסד מציאות, ואחריו כן היא מתבטלת, ושוב מוטל על האדם לחזור אליה.

וזה נראה מה שלמדנו כאן "כל העומד". שכל דבר שאנו נמצאים בתוך המהלך, אנו שייכים אליו. להתחיל 'יש מאין' אינו מדרך העולם. ובפרט אליבא דרב אשי, שלגבי דברים שתלויים בדיבור, כתורה ותפילה, ניתן לו שייכות למהלך שלו, כדי שיקנה אותו.

וכן מצינו בתענית (ה, ב) שמוספר שהיתה גזירה מהמלכות, וגזרו גם שלא יתענו. ואמר ר' זירא שיקבלו עליהם תענית, וכשתבטל הגזירה, יתענו. והסביר שלמד זאת מהפסוק בדניאל "ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלקיך נשמעו דברך."

וכן איתא בירושלמי בתענית (ג, א) שכאשר קיבלו תענית, אין חובה להתחיל להתענות מיד, דעצם הקבלה להתענות מכפרת, וכהפסוק בדניאל.

הרי שלמדנו גם כאן היסוד הנ"ל, שכאשר אדם נמצא בתוך התהליך, לגבי דיבור כתפילה ותורה, הרי הוא כשייך לכל הקו כולו. כל העומד להיעשות כעשוי דמי.

דף קה

כל מידות חכמים כן

כל מידות חכמים הם באופן מדויק. ועל כן שיעור מ' סאה במקוה הוא כחוט השערה, וכן מה ששיערו שיותר מששים עשרונים א"א לבלול בכלי אחד.

בריטב"א (ר"ה יג, א) ביאר "שאי אפשר לדקדק בשיעורם על השיעור הצריך ממש לא פחות ולא יתר, ואם באנו לדקדק כן א"א לתת שום שיעור ידוע לשום דבר, כי לעולם היה לאדם יכולת לדקדק ולומר בכל שיעור שאין מעלה ומוריד בו לפחות או להוסיף ממנו משהו, ונמצאו כל השיעורין מתבטלין." והיינו דהוא על דרך 'לא פלוג'. וכן הוא לשונות כמה ראשונים אחרים.

אמנם בשפת אמת (ר"ה שם) מבאר דכל שיעורי חכמים קבלה היא בידם. והאריך בזה רבי אלחנן הי"ד בקונטרס דברי סופרים (סי' ו), והביא דברי הרע"ב בריש מסכת אבות "משה קיבל תורה מסיני" - שהדגשה זו בתחילת מסכת אבות באה להורות שגם עניני מוסר והנהגת האדם לא בדו אותם חכמי המשנה מליבם, אלא אף הם נאמרו בסיני. ומוסיף רבי אלחנן דה"ה כל האומדנות שבגמרא לא בדו אותם חכמי הגמרא מליבם, אלא אף אלו נאמרו בסיני. ועל כן אין לפחות ולהוסיף מהם. ומעיר שבדברי הראשונים אין משמע כן, אך יש לו ראיות שהם שיעורים "בעצם", וכדברי השפת אמת.

ואולי יש לחבר יחד את דברי הראשונים עם דברי האחרונים, ובהקדם הירושלמי כתובות (א, ב) הנודעים, שהמציאות נקבעת לפי חכמים. "אקרא לאלקים עליון לק-ל גומר עלי - בת ג' שנים ויום אחד ונמלכין